

Előhang

„A’ Szép Mesterségeknek leghathatósabbika, ‘s a’ Nemzeti Tulajdonságnak kijelentésére legalkalmasabb Mesterség, a’ Muzsika. Ez, midőn az elme megfoghatóságával játszik, a’ szív érdeklését olly erővel gyakorolja, hogy az ellene állhatatlanul elragadtatik. Ugyan azért valamint a’ Nemzeti érzéseknek gerjesztésére nintszen hathatósabb eszköz; úgy azoknak megerősítésére sintszen kedvesebb, és foganatosabb. – Ezt vegyék szívökre, kik még eddig a’ Nemzeti Muzsikáról tsak könnyen gondolkodtak; ezt tekintsék, kik annak erejét nem betsülték. A’ **Nemzet a’ Muzsikájában** él. Ez vezérli indulatait; ez ejti ki öröme, vagy bánatra fakadó szavait; ez mérsékli mind egész testének, mind különkülön tagjainak mozgásait. [...] Nagy hálaadást érdemelnek tehát azok, kik a’ Nemzeti Táncznak muzsikáját gyarapítják. A’ mi tsak az által eshetik meg, ha a’ Nemzetnek életéből, különböző történeteiből, ‘s mindennapi szokásaiból támadható indulatait hangokkal kiejtik” – írta Mátray Gábor zeneszerző, a magyar zenei közélet egyik zászlóvivője 1824-ben. Az idő szerint élte virágkorát a ma verbunkosnak nevezett nemzeti repertoár, így aligha találhatnánk tömörebb, találóbbs megfogalmazást Mátray sorainál arra nézve, miként fonódott össze, alkotott létközösséget magyarság és muzsikája a reformkor hajnalán. Azóta rátaláltunk egy jóval ősbibb, nagyrészt sokáig rejtőzködő kulturális kincsünkre – elsősorban a parasztság által megőrzöten –, ámde folyamatosan születtek újabb és újabb, belső tüzet hordozó dallamok is a magyarság ajakán, illetve tollából. Kibontakozott romantikus, majd XX. századi zeneművészetünk, világviszonylatban is korszakalkotó személyiségekkel az élen. Szokássá vált azokról az évtizedekről, amelyekben Bartók Béla, Kodály Zoltán, Dohnányi Ernő – és még számos, jelesnél jelesebb hazai mester – munkája határozta meg zeneművészetünk napi útjait, mint a magyar muzsika aranykoráról beszélni.

De hogyan ápolja e szerteágazóan gazdag örökséget XXI. századi jelenünk? Mit tesz hozzá, hogyan gazdagítja? Miként is bánik tehát az örökül kapott kulturális javakkal a „fogyasztói” társadalom?

E társadalmi forma – ahogyan nap nap után kíméletlenül megtapasztalhatjuk – nem épp a hagyományok ápolására született, s így nem meglepő az sem, hogy fenntartói nem múltunk átmentett értékeit, hanem *fogyasztói zenét* igyekeznek módszeresen adagolni a pusztán „fogyasztók”-nak tekintett ember-tömegek számára. Milyen jelenségektől is hangos napjaink magyar zenei élete, és milyen zenés eseményekkel telített – általában véve – hazai jelenünk? Létük vagy nemlétük voltaképp közömbös lenne számunkra akkor, ha – sajnálatos tényként – ezek nem *viszonyulnának* a hagyományokhoz. Egyik oldalon ott a pillanat szülte, üres szemfényvesztés, kiragadott hagyományelemeket ragacsos „cukorszirupban” feltáraló, hang-látvány giccsparádét teremtő „szuperhegedűssel”, vagy éppen az egyszer másodpercenként x+1 akkordot játszani *tudó*, a következő nap pedig fél óra alatt ötfajta akkordot hatszoros fortéban játszani *bíró* „csodazongoristával”. A másik oldalt a koncepciózusán, hosszú távra megtervezett agymosólavina működése fémjelzi, posztmodern szellemű kutyulékaikkal mint végtermékekkel (ha lehet itt egyáltalán bármiféle, a szó nemes értelmében

vett szellemiséget emlegetni). Tipikus példája zenei fesztivál- és zenés színházi életünk nem kis része, immár hosszú évekre visszatekintően, ahol egyetlen észlelhető koncepciónak – más ötletek híján – *maga a keverés* bizonyul: mindent mindennel, szubkultúrához tartozót az elitkultúrával, közönségest a művészileg megszentelttel; értéktelen, ám annál alattomosabb méregként ható kultúrmaszát létrehozva – épp a hagyományokban testet öltött szellemiség aláaknázásának nyílt vagy burkolt szándékával. Ez a Csajkovszkijt nagyrészt kiiktató, „modern” *Csipkerózsika*-balettek, a „rockgiovanni”, a jazz-zel összemaszatolt Monteverdi-opera (Magyar Állami Operaház, 2020) és további, mindegyre szaporodó silány társaik százalmas birodalma, nem beszélve a rendezői színház olykor pszichiátrai osztályért kiáltó eseteiről. Ismét csak gasztronómiai hasonlaltal élve: normális ember nem kíván halászelevet banánnal enni.

Ugyanebbe a jelenségkörbe tartozik a Bartók Rádió néhány éve divatba jött gyakorlata, vegyes összeállítású műsorait illetően: Mozart-tétel, filmzene, Beethoven-mű, operaária, romantikus zongoradarab, majd újabb filmzene (stb.) követik egymást szép sorjában. Mintha a filmzene a társítottakhoz mérhető esztétikai teljességet képviselne! Ellenkezőleg: e sekélyes – és a giccshatárt nem ritkán bátran maguk mögött hagyó – produktumok nagyobbik része egyszerű zeneipari termék, melynek a korlátozott-lebutított zeneszerzői eszközhasználatból adódó egyetlen tényleges hivatása, hogy hatásfokozó szándékkal illusztráljon valamely filmjelenetet. Úgy tenni, mintha ezek a darabok a klasszikus-romantikus művészi alkotások méltó, modern utódai lehetnének: ugyanolyan olcsó és hamis szemfényvesztés – ráadásul hagyományellenes háttér-ideológiával megtámasztva –, mint amilyen az imént említett, pillanat szülte közéleti jelenségek lényege. A filmzenei produktumok megszólaltatása abban a formában, ahogyan azt a Bartók Rádió jelenleg teszi, nagyjából olyan, mintha létezne egy tévécsatorna, amely hang nélkül játszaná le épp a szóban forgó filmeket vagy azok részleteit.

Arra pedig elegendő egyetlen utalás, hogy az ember szinte már be sem mehet egy áruházba, de még egy elegáns étterembe sem anélkül, hogy ne harsogna fülébe – főként – az angol-amerikai hangzó szemét. Külföldi tapasztalatok alapján bizvást elmondhatom: Magyarország ebben túlteljesít! Ha már a népszerű-könnyű műzsárol esik szó: miért hanyagoljuk el ennyire a saját hagyományainkat ezen a téren is? Meddig élünk még boldogan az áldott manipuláció (mű)trágyamelegében? Eljön-e valaha az idő, amikor ismét általánosan fontos lesz számunkra saját kulturális örökségünk?

Nemzeti hagyományaink továbbápolásához most azok szelleméhez híven kívánunk hozzájárulni a Napút hasábjain, tisztelve az örökség bőséges, természetes gazdagságát. E törekvésnek megfelelően összeállításunk „régimódi” körkép jellegét ölt, elsősorban művészi zenénkre koncentrálna, közelebből is zeneművészetünknek azon hajdani és jelenkori személyiségeire, illetve történeti fejleményeire, akik/amelyek tevékenysége/léte szempontjából kulcsszó a hagyomány/hagyományteremtés.

A reflektorfénybe állított magyar hagyományok a legkülönbözőbb időrétegekhez tartoznak. Egyházzene, népzene, táltosdobszó és verbunkos, barokk repertoár és magyar hangszervilág, az itthoni és külföldi muzsikusklet kérdesei, témái követik egymást. Liszt Ferenc és Bartók Béla művészete – csakúgy, mint

a zseniális Bartók-elemző Lendvai Ernő munkássága –, és másokkal együtt Hubay Jenő, Lajtha László személyisége elevenedik meg lapszámunk hasábjain. Megemlékezünk évfordulós zeneszerzőinkről, de a hozzánk oly sok szállal kötődő, 250 esztendeje született Ludwig van Beethovenról is ugyanúgy. Néhány méltatlanul ritkán emlegetett komponistánk alakja is reflektorfénybe kerül e helyütt (ám ezen a téren elkerülhetetlenül igazságtalan marad az élet, hiszen valamennyi, hasonló cipőben járó pályatársukra nem kerülhet sor egyetlen lapszámon belül). Külön rovatot szenteltünk zenélő arisztokratáinknak és más muzsikáló nemeshölgyeinknek, -urainknak, a lehetséges teljességnek itt is csupán egy kicsinyke szeletét tálalva. S ahogyan magyar úr alakja villan elénk a kései reneszánsz nyugati zenéjéből, ugyanúgy e lapszám oldalaira kívánczolt a hazai Bach-kultusz egyik fejezete, továbbá talán minden idők legpoétikusabb Schubert-ábrázolása – magyar festő ecsetéből(!) –, vagy éppen magyar költő verse Rahmanyinovról.

De szólunk modern kori történelmünk sötétebb napjairól is a zenei vonatkozások szempontjából: olyanokról, amelyekről meglehetősen kevés említés esik. Ellensúlyképpen igyekeztünk egybegyűjteni a Kárpát-haza magyarságának általánosabban ismertté vált himnuszait. Egynémely cikkünk pedig igen biztatónak mondható választ adhat arra a kérdésre is: mit tesz hozzá – mit tud hozzátenni – hagyományainkhoz jelenünk?

Mindez viszont versek, kispróza és képek nélkül száraz és egyhangú maradna. Fejezetcímeinket illetően részint a Napút hagyományos rovatneveit használtuk, részint zenei szakszavakat kölcsönöztünk; az idézőjeles címek hol magukból a közreadott írásokból, hol Gáti István 1802-es zongoraiskolájából (*A kótából való klavirozás mestersége...*) származnak.

Sziklavári Károly

